

Bir Maya Tanrısını gösteren resim (1839)
1844'de Frederick Catherwood tarafından *Views of Ancient Monuments in Central America Chiapas, and Yucatan*, adlı çalışmada basılan bu resim için bk. Linda Schele & Peter Mathews, *The Code of Kings: The Language of Seven Sacred Maya Temples and Tombs*, s.154.

Düşünceden Dile Felsefe ve Metafor

Hasan AYIK*

Atıf/©: Ayık, Hasan (2009). Düşünceden Dile Felsefe ve Metafor, Milet ve Nihal, 6 (1), 55-73.

Özet: Metaforla ilişkileri açısından filozofları ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi, mantık ilkeleri doğrultusunda oluşmuş özcü düşünceyi temele koyarak metaforu dışlayanlar, ikincisi ise dile gelen bütün düşüncenin nesnel gerçekliğinin olmadığını söyleyerek metaforu temel koyanlardır. Biz bu makalemizde özcü felsefenin taraftar olduğu nesnel düşünce ile metafor arasındaki diyalektik ilişkiyi değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Özcü Felsefe, Nesnel Düşünce, Metafor, Kavram, Dil.

Giriş

Felsefe ile metafor arasında, genel anlamda, iki türlü ilişkiden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, felsefenin ele aldığı diğer konularda olduğu gibi, metaforun da epistemolojik ve ontolojik gerçekliğinin değerlendirmesi, ikincisi ise dilde kullanılan bir ifade biçimi olarak ele alınmasıdır. İkinci anlamda metaforun felsefe ile fazla bir problemi olmadığını söylemek, aşırı bir iddia olmaz, kanaatindeyiz. Bu anlamda metafor, eşya ve olayları açıklarken bazı felsefecilerin de zaman, zaman başvurduğu bir yöntemdir.¹ Kanaatimizce asıl sorun metaforun epistemolojik ve ontolojik gerçekliğidir ki, sofistlerden, varoluşçulara kadar bu sorun derin tartışmalar neden olmuş,

---

* Doç. Dr., Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı.

¹ Bkz: Nihat Keklik, *Felsefede Metafor. Felsefe Problemleri'nin Metafor Yoluyla Açıklanması*, İÜEF. Yay. İstanbul 1976.

belli dönemlerde, felsefi düşüncenin gerçekliğini kökten sarsmıştır. Biz bu makalede, felsefede genel kabul gören düşünce karşısında, metaforun epistemolojik ve ontolojik gerçekliğini değerlendirmeye çalışacağız.

Nesnel Düşünceden Metafora Açılan Kapı

Antik Yunanda, **söz** kavramını ifade eden üç kelime bulunmaktaydı: **Mitos**, **Epos**, **Logos**. Bunlardan birincisi, ölçüleri yok kabul edilen efsanenin dilini karşılarken, ikincisi belli bir düzen ve ölçüye göre söylenen söz olan edebiyatın dilini karşılamaktadır. Edebiyatın dili olan Epos, efsanenin dili olan Mitos'a karşılık belli ölçülere sahiptir. Bu anlamda insanlar, Epos'la duygularını belli bir ölçü içerisinde (nesir ya da nazım olarak) ortaya koymuşlardır. Bunların yanında **Logos** ise, bir yasal düzeni yansıtmakta ve gerçeğin bu düzen içerisinde dile getirilmesini sağlamaktadır. İnsanın bedeninde ve ruhunda **Logos** bulunduğu gibi, kâinatın da **Logosu** vardır. **Mitos** ve **Epos** Yunan düşünce geleneğinde pek rağbet görmemişken, **Logos** bu düşünce hayatına damgasını vurmuştur.² **Logosun** insan ruhundaki ifadesi düşüncenin yasaları, evrendeki ifadesi ise varlığın yasalarıdır. Bir başka ifade ile **Logos** temelinde **söz** söylemek, varlık ile düşüncenin yasaları arasındaki uygunluğu dile yansıtmaktır.

Felsefe doğal olarak duyu dünyasındaki çokluğu, bunun varoluş ve doğasını anlamaya çalışır ve bu anlamda bilme, felsefeci için temelde yatan bir birlik ya da ilke bulmaktır.³ Bu ilke ve birlik ise varlıktadır ve orada aramak gerekmektedir. Varlığı inceleyenler ise, aslında mutlak olan ilk prensipleri aramaktadırlar. Ancak varlığın mutlak ilkelerine karşın düşüncenin işleyişi imkân alanındadır. Çünkü düşünce, soyutlama, genelleştirme, birleştirme ve ayırıştırma gibi zihnî işlemlerin sonucudur.⁴

² Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972, s. 5.

³ Frederick Copleslon, *Felsefe Tarihi, Ön-Sokratikler ve Sokrat*, İdea Yayınları, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul 1997, s. 19.

⁴ Emil Boirac, *İlm-i Mantık*, çev. R. Nuri, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1330, s. 4.

Nesnel düşünce de diyebileceğimiz felsefi düşünce, kavramdan terime, oradan önerme ve akıl yürütmeye kadar özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin imkansızlığı ilkeleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bu anlamda nesnelere nitelikleri söz konusu ilkelere çerçevesinde zihinde tertip edilerek, özsel olan ilineksel olanlardan ayrılmakta, böylece kavramların nesnel tabanını oluşturan nitelikler belirlenmektedir. Özsel niteliklerin taşıyıcısı olan kavramlar, eşyanın mahiyetini ortaya koyan özsel tanımlara temel oluşturmaktadır.

Nesnel düşüncenin taşıyıcısı olan kavramların öncelikle açık ve seçik olmaları gerekmektedir. Açıklık, kavramları benzerleriyle bir araya getirerek sınırlamakta, seçiklik ise benzerler içerisinde ayrıştırmayı sağlamaktadır. Örneğin ağaç terimine delalet edecek olan kavramın açık ve seçik olabilmesi, önce cinsinin belirlenerek sınırlanmasını, daha sonra ayrımının belirlenerek benzerlerinden ayrıştırılmasını gerektirmektedir. Ağacın cinsi, onu evrendeki sayısız varlıklar içerisinde sınırlayarak açık hale getirmekte, ayrımı söz konusu cins içerisinde ağacı diğer bitkisel canlılardan ayırarak seçik hale getirmektedir. Açık seçik kavram ise zihni, başka şeylere değil, doğrudan delalet ettiği şeye götürmektedir.

Açık seçik kavramlar, delalet ettikleri şeye (medlullerine) tam delaletle delalet ederek, zihnin kavramla delalet ettiği şey arasındaki özsel ilişkini kurmasını da sağlamaktadır. Örneğin “insan”, “hayvan” cinsi ile açık, “konuşan” ayrımıyla seçik hale geldiğinde, “konuşan hayvan” tanımıyla insanın mahiyeti ortaya konulmakta; böylece akıl bu tanımdan hareketle sadece “insan” türüne, insan türünden hareketle de söz konusu tanıma ulaşabilmektedir.

Eşyanın mahiyetini ortaya koyan tanım, bir bakıma, tanımlanan şeyi özsel nitelikleriyle nitelemektedir. Örneğin “insan”ı “konuşan hayvan” olarak tanımlamak, “insan” türü ile “hayvan” ve “konuşma” niteliği arasında özdeşlik ilişkisi kurmaktır. Bu şekilde tanımlananla tanımlayan özdeşleşmekte, tanımda tanımlananla tanımlayan birbirinin yerine geçebilmektedir.

Zihinde oluşan kavramların her birinin farklı ifade şekilleri vardır ki, bunlara kavramların delaletleri denilmektedir. Bu bağlamda mantık ilmi, kavramları ifade eden altı çeşit delaletten söz etmektedir. Bunlar sözlü ve sözsüz tabii, akli ve vaz’i (uzlaşımsal) delaletler olmak üzere altı çeşittir. Mantık bunlardan sadece sözlü vaz’i delaleti, nesnel bir nedene bağlı çıkarım olduğu için kabul etmekte, diğer beş tanesini doğrudan çıkarımlar olduğu için dikkate almamaktadır.

Örneğin akli delaletlerden sözlü akli delalet, “dışarıdan duyulan bir sesin sahibinin varlığına delalet”i, sözsüz akli delalet ise “uzaktan görülen dumanın ateşe delalet”i olarak sembol ve işaretlerden, doğrudan anlam çıkarmak olduğu için nesnel bir durum arz etmemektedir. Çünkü bütün dumanlar ateşi gerektirmediği gibi, işitilen her ses de gerçek sahibinden gelmemektedir.

Tabii delaletlerden sözsüz tabii delalet, “yüz kızarıklığının hastalığa delalet”i, sözlü tabii delalet ise, “ah... of... nidalarının acıya delalet”i örneğinde olduğu gibi, nesnel çıkarımlar olmaktan çok bir çeşit beden dilidir. Bu anlamda her “yüz kızarıklığı” hastalıktan kaynaklanamayacağı gibi, her “ah- of sesi” de acıdan dolayı çıkmamaktadır. Mantık ilmi bu tür anlamlandırmaları, akli delaletlerde olduğu gibi, belli bir nedene dayanmayan doğrudan çıkarımlar olarak değerlendirmekte; nesnel düşüncenin taşıyıcısı olarak görmediği için dikkate almamaktadır. Bunun yanında sözsüz vaz’i (uzlaşımsal) delalet, olan trafik işaretleri gibi, “bir takım çizgi ve işaretlerinin delaleti”, nedene bağlı bir çıkarım olsa da, söz konusu neden bütün toplumlar için geçerli olamayacağından dolayı nesnel delalet sayılmamaktadır.

Bu delalet çeşitlerine karşılık, sözlü vaz’i delalet olan “konuşan hayvan”ın “insan” kelimesine delaleti, belli bir nedene dayandığı için dolaylı çıkarım sayılmakta, nesnel düşüncenin taşıyıcısı olarak temele konulmaktadır. Örneğin, insanın “konuşan hayvan”a delaleti, insan türü ile söz konusu kavram arasındaki özsel ilişkiye dayandığı için belli bir nedene bağlı, dolaylı çıkarım olmaktadır. Çünkü “hayvan” ile “konuşma” özelliği, insanın özsel

nitelikleri arasındadır. Bunlardan birincisi insan türünün cinsi, diğeri ayrımı olarak, onun oluşturucu niteliklerindedir.

Antikçağda, zihinde oluşan düşünce temele konularak dil ona tabi kılındığı için dillerdeki farklı delaletlere sahip eşesli ve eşanlı kelimeler değil, sadece nesnel düşünceyi taşıyabilecek tek anlamlı kelimeler dikkate alınmıştır. Hatta mantık ilminin düşünceyi düzenleyen kurallarının dili de düzenleyerek nesnel bir yapıya kavuşturabileceği düşüncesinden hareketle, mantığın ilkeleri aynen dile de verilmiştir. Bu dönemde dil ve düşünceden ayrı bir yapı olarak görülmemiş; düşünce akıl temelinde düzenlenerek varlığın değişmez ilkeleri ile aynileştirilmiş, dil ise bu düşünceye tâbi kılınmıştır. Bu durum Aristoteles tarafından sistemleştirilerek, akıl- varlık mütakabiliyetinden mantık (logic) türetilmiştir.

Mantık kuralları, düşüncenin iç konuşma formuna oturtulmasını ve bu formun dış konuşma şeklinde, bir dilde formüle edilmesini sağlamayı amaç edinmektedir. Bu anlayış gereği dil düşünceyi, düşüncede varlığı izlemek durumundadır. Bu çizgide dil, tarihsel şartların ürünü olan bir iletişim aracı değil de, tâbi olduğu düşünce yapısının bilgi alış verişini sağlayan bir araç olarak düşünülmekte ve dil ile düşüncenin kuralları birbirine sıkı sıkıya bağlanmaktadır.

Düşünce ile dil arasındaki kopmaz bağı dikkate alan İslam mantıkçıları, İbn-i Sina ile birlikte mantık ilminde, dildeki kelimelerin farklı delaletlerini de değerlendirerek, kelimenin anlama delaletini ele alan “delaletü'l elfaz” konusunu mantık ilmine sokmuşlardır. Buna göre, dildeki kelimelerin bir kısmı kavramına tam delaletle (mutabık delaletle) delalet ederken, bir kısmı içlemsel delaletle (tazammuni delaletle), bir kısmı ise gerektirici delaletle (iltizami delaletle) delalet etmektedir.⁵ Gazali, bu konuyu daha ileri götürerek, “delaletü'l elfaz” bahsinde, dildeki eşesli, eşanlı ve müstear kelimelere de yer vermektedir.⁶

⁵ İbn Sinâ, *Mantikü'l-meşrikiyyîn*, Mektebetü Ayetullah el-Uzma el-Mar'aşî en'Necefî el-Mar'aşî, İran, 1405h. s. 14; Gazali, *Mi'yarü'l İlm fi'l Mantık*, Darü'l Kütübî'l İlmiyye, Beyrut, 1989, s. 44.

⁶ Gazali, *Mi'yar*, s. 45, 46.

Yukarıda söz konusu olan delaletlerden tam ve içlemsel delaletler mantık ilminin gerekli gördüğü nesnel düşüncede kullanılırken, üçüncüsü olan gerektirici delalet, kelime ile anlamı arasında boşluk oluşturarak, kelimeyi anlam alanından uzaklaştırdığı gerekçesiyle kullanılmamaktadır. Örneğin “ev” kelimesinin duvarı, kapısı, penceresi ve çatısıyla tam olarak bir eve delalet etmesi, tam delalet olarak, kelimenin anlam alanını oluşturan temel unsurların tümünü içerisine almakta, kelime ile anlamı arasında bir boşluk bırakmamaktadır. Bunun yanında, “ev” kelimesinin içlemsel delaletle, işlemde bulunan çatı, pencere ya da duvardan herhangi birine delalet etmesi, kelime ile delalet ettiği şey arasında bir boşluk bıraksa da kelimeyi anlam alanı dışına çıkarmamaktadır. Ancak “ev” kelimesinin gerektirici delaletle, daha önce yaşanmış “korkunç bir eski ev” deneyiminden hareketle “korku”ya delaleti, kelimeyi anlam alanından tamamen uzaklaştırarak metafora kapı aralamaktadır.

Gazali, mantık kitaplarındaki “delaletü'l elfaz” bahsinde, kendisinden önceki mantıkçılar gibi, mantık ilminde söz konusu olan tam, içlemsel ve gerektirici delaletten bahsederken, ayrıca mecaz, istiare ve teşbihte kullanılan eşsesli, eşanamlı ve müstear kelimelerden de bahsetmesi, onun bir mantıkçı olarak nesnel düşüncüyü bir kenara bırakıp metaforu temel aldığı anlamına gelmektedir. Çünkü o, dildeki bütün kelimeleri değerlendirerek, nesnel düşüncede (burhanda) kullanılabilecek delalet çeşitlerini diğerlerinden ayırmaktadır.⁷ Gazali bu tutumuyla bir yandan nesnel düşüncenin sınırlarını çizmekte, diğer yandan nesnel düşüncenin metafora açılan kapısına işaret etmektedir.

Bunun yanında kelimeleri Sausurre'ün yaptığı gibi,⁸ söyleyeneğinden bağımsız cansız yapılar (dil- langue) değil de söyleyene bağlı canlı sözler (söz- parole) olarak düşündüğümüzde durum daha da değişmekte, dildeki her ifade metafor biçimini alabilmektedir. Örneğin, yazıda sadece muhatabı selamlama anlamına gelen

⁷ Gazali, *Mi'yar*, s. 57.

⁸ Ferdinand de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, I. II., çev. Berke Vardar, TDK. Yayınları, Ankara 1976, s. 39,40.

“merhaba” kelimesi, canlı söz olarak tehdit anlamına bile gelebilmektedir. Bütün bunlar, zihinde tasarlanan anlamın nesnelliğini bozarak, metafora kapı açmaktadır.

Kelime anlam ilişkisinde durum böyleyken, mantık ilmi, kelimelerden oluşan cümlelerin de nesnel düşüncüyü taşıyabilmeleri için konu- yüklem ilişkilerinin özsel olmasını ve kesin bir yargı olarak ortaya konulmasını gerekli görmektedir. Örneğin, istek, rica ve dua gibi cümleler, önermeler gibi kesin yargı ifade etmediği için nesnel düşüncenin taşıyıcısı olarak kabul edilmemektedir. Bunun yanında “İnsan, iki ayaklıdır” cümlesi de, önerme olmasına rağmen konu- yüklem ilişkisi özsel olmadığı için nesnel düşüncüyü taşıyamamakta ve metafora kapı aralamaktadır. Çünkü insan konusuna yüklem olan “iki ayaklı” niteliği, insanın özsel bir niteliği değildir. Bu nedenle, söz konusu önermedeki konu- yüklem bağı özsel değil ilineksel olmaktadır. Cümledeki bağının özsel olmaması, konusu ile yüklem arasındaki ilişkisini de özsel nedenlere bağlı olmadığını göstermektedir.

Aslında aklın temel işlevi iki şeyi birbirine bağlamaktır. Bu nedenle olsa gerek ki, Arapça asıllı bir kelime olan aklın temel anlamlarından biri de “bağlamak”tır. Bu anlamda akıl, genelde bilinen iki şeyi birbirine bağlayarak bilinmeyene ulaşmaktadır. Akilyürütme dediğimiz bu işlemde, ya bilinen iki terim ya da bilinen iki önerme birbirine bağlanarak bir takım sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu bağ özsel olduğunda nesnel sonuçlar ortaya çıkabilmekte, özsel olmadığına nesnellikten uzaklaşarak metafora kapı aralamaktadır. Örneğin, “Bütün insanlar ölümlüdür” yargısı ile “Ali insandır” yargısı bilinenlerdir. Bu iki yargı arasında kurulacak özsel ilişki bizi, zorunlu olarak “Ali ölümlüdür” sonucuna götürecektir. Sonuçtaki “ölümlüdür” yüklemi, “Ali”ye, insan olmasından dolayı verilmiştir. Yani orta terim olan “insan” kavramı, “Ali” ile “Ölümlü” kavramı arasında özsel ilişki kurmakta ve özsel nedeni oluşturmaktadır.

Buna karşılık metafor, iki şey arasındaki özsel ilişkiden değil de ilintisel ilişki de diyebileceğimiz, benzerlikten hareketle birinde

var olan niteliği diğereine de vermek, ya da iki şeyi birbirine bağlamaktır.⁹ Bu tür çıkarımlarda, önermeleri oluşturan konu ile yüklem arasındaki bağ özsel olmadığı gibi, akilyürütmeyi oluşturan iki öncül arasındaki ilişki de özsel değildir. Bu nedenle öncüllerin doğruluğu sonucun doğruluğunu ispatlamamakta, aksine sonucun muhtemel doğru olmasını gerektirmektedir. Bu tip öncüllerden kurulan teşbihi kıyasın sonuçları, muhtemel doğrular olarak her zaman yoruma açık olmaktadır.

Aristoteles'ten beri felsefenin temele aldığı bu düşünce yapısı, öncelikle eşyanın tümelleştirilmesine dayanmaktadır ki, bu da bölme ve sınıflama işlemini gerektirmektedir. Bölme ve sınıflama işlemiyle dış dünyadaki varlık (mevcut fil a'yan) zihni varlığa (mevcut fi'l ezhan) dönüşmekte; böylece aklın kavrama alanına girmektedir.

Bu anlamda, dış dünyadaki somut varlıklar olan tekiler, varlığın sayısız çeşitliliği içerisindeki en gerçek şeyler olmalarına karşılık düşünceden kaçmakta, aklın varlığı kavramasını ve denetlemesini mümkün kılanlar ise tekiler değil, orta sınıflar (mutavassitat) olmaktadır. Bu nedenle, aklın eşyayı kavramasını sağlayan merkezi unsur, tekil nesnelere değil de onların tümeli olan türdür."¹⁰

Eşyanın tanımını birer zihinsel varlık olan tümellere dayandıran akılcı felsefe, yukarıda da belirttiğimiz gibi, özsel tanıma karşılık gelen zihinde varlıkla dış dünyadaki varlık arasında bir çeşit mütakabiliyet öngörmektedir.¹¹ Ancak, söz konusu mütakabiliyet düşüncesinin ortaya koyduğu nesnellik, bizzat gerçeğe değil onun zihni tasnif ve tertibine dayanmaktadır. Öte yandan bu tertiple ortaya çıkan tümeller de gerçekliği olamayan, zihne ait görelilerdir. Bu durum hem tümellerin hem de tümellere dayanan tanımın, gerçek tanım olmaktan çok, zihindeki görelilerle dayanan bir çeşit kabul olduğu fikrini doğurmaktadır.

⁹ Aristoteles, *Organon III*, (I. Analitikler), çev. H. Ragıp Atademir, MEB Yay. 1986, s. 185; Gazali, *Mi'yarü'l İlim*, Mısır 1969, s. 134.

¹⁰ William Dawid Ross, *Aristoteles*, Yay. Haz.: Ahmet Arslan, İzmir 1993, s. 32.

¹¹ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yay., İstanbul 1996, s. 325.

Bir başka iddia da soyut zihni varlıklar olan tümellere dayanan düşüncenin, nesnellik adına zihni gerçeklikten uzaklaştırarak metafizik spekülasyonlara sürüklediği düşüncesidir. Nitekim Kant, saf akli eleştirirken, nesnel düşünce adına aklın giderek metafiziğin antinomilerine düştüğünü söylemektedir. Ona göre, metafizik önermeler aynı anda hem yanlış hem de doğru olabilen önermeler olarak,¹² zihne doğru yanlış gibi iki seçenek sunmamaktadır. Kant'ın bu fikri, metafizik önermelerin, nesnel düşüncenin temel ilkelerinden bir olan “üçüncü halin imkansızlığı” ilkesine uymadığını göstermektedir.

Ayrıca, hem eşyanın özü denilen nitelik hem de tümeller, soyut zihinsel varlıklar olarak olguların dünyasından uzak kavramlardır. Bu nedenle Aristoteles, hocası Platon'un idealarını, varlıkla ilgili boş sözler ve metaforlar olarak¹³ nitilemektedir. Kant ise saf akli ve bu akla dayanan saf rasyonalizmi radikal bir şekilde eleştirerek, deneysiz kavramların boş olduğunu,¹⁴ düşüncede nesnellüğün sağlanabilmesi için soyut kavramların içerisinde somut duyu verileri ya da deneyle doldurulması¹⁵ gerektiğini söylemektedir. Bunun yanında Kant, bilgimizin temelini oluşturan kategorilerin Aristoteles'te olduğu gibi, varlığa değil insan zihnine ait olduğunu söyleyerek, bilgiyi varlıktan ya da varlığın ilkelerinden alıp zihin kalıplarına yerleştirmiştir. Buna ilaveten zihnin eşyanın kanunlarına değil, eşyanın zihin kanunlarına uyduğu fikrini ortaya atarak eşyayı zihne tabi kılmış, zihnin kanunlarını varlığa enjekte ettiğini söylemiştir.¹⁶

Kant'ın deney verilerinin zihin kalıplarına dökülmesiyle oluştuğunu söylediği sentetik apriori önemeler, bir taraftan evrensel olduğu varsayılan zihin kalıplarına, diğer yandan somut nesnele-

¹² I. Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, çev: Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 1993, s. 243; Kant, *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena*, çev: İoanna Kuçuradi, Yusuf Örnek, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983, s. 93.

¹³ Aristoteles, *Metafizik*, s. 131.

¹⁴ Kant, *Eleştirisi*, s. 66.

¹⁵ Kant, *age*, s. 103.

¹⁶ Kant, *age*, s. 96.

rin bize görünen yönlerinden elde edilen duyuşal deneyimlere dayanmaktadır. Örneğin “Bütün cisimler yer kaplar” şeklindeki bir apriori önerme, konusu yüklemine eşit olduğu, yüklemi konunun tekrarı olduğu için hem totoloji olmakta, hem de yeni bir bilgi vermemektedir. Bu anlamda söz konusu önerme içi boş kavramlardan oluşmaktadır. Bunun yanında “Bütün cisimler ağırlıklarının çarpımıyla doğru orantılı, ararındaki mesafenin karesiyle ters orantılı bir şekilde yere düşerler” şeklindeki bir önerme ise bir taraftan deney verilerine dayanarak konu hakkında yeni bir bilgi vermekte, diğer taraftan zihin kategorilerinde düzenlenerek evrensel bir ilkeyi ortaya koymaktadır.

Kant’ın, nesnel bilgiyi evrensel anlamda nesnel olduğunu varsayığı zihin kalıpları¹⁷ üzerinde kurması ve zihnin eşyanın kanunlarına değil eşyanın zihnin kanunlarına uyduğunu söylemesi, düşünceyi varlığın kanunlarından kopararak zihnin kanunlarına indirgemiştir. Bu durum ise zihnin öznelliğini savunan Alman Tarih okuluna kapı aralamıştır. Böylece zihnin, Kant’ın iddia ettiği gibi evrensel değil, insandan insana değişen öznel bir yapı, bilgi denilen şeyin de aslında yorum olduğu düşüncesi¹⁸ ortaya çıkmıştır.

Rasyonel düşünceyi evrensel anlamda geçerli düşünce olmaksızın çıkararak ikinci hareket ise pozitivistlerden gelecektir. Soyut kavramlar yerine somut olguları temele alan pozitivistler, dilin sınırlarını olgular dünyasıyla eşitleyerek, felsefeyi metafizikten arındırması ve düşüncenin temelini sadece somut olguları koymuşlardır. Bu tutum, nesnel düşüncenin temelini oluşturan kavram, tanım ve onu elde etme yöntemi olan tümdengelim için tam bir dönüm noktası olmuştur. Artık “**Husserlimsi zihinsel nesnel** olarak bile kavramların varlığı kabul görmemiş **anlamlı olan sözcüklerdir**; hem de belli dillerin sözcükleri, kavram olarak anlam

---

¹⁷ Kant, *age*, s. 101.

¹⁸ David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, Paradigma Yayınları. İstanbul 1998, s. 51, 52.

yoktur, sadece belli durumlarda belli sözcüklerin anlamı vardır”,¹⁹ denilerek düşünce zihinden dile indirgenmiştir.

Aynı zamanda bir mantıkçı pozitivist olan Russell, soyut tümelere değil de tekil nesnelere dayanan pozitivist düşünce gereği, soyut kavramlardan oluşan özsel tanımları bir kenara koyarak, tekillerin somut niteliklerini ortaya koyan adsal (nominal) tanımları merkeze almıştır. Russell’ın “tasvir teorisi”²⁰ olarak formüle ettiği bu tanım, artık eşyanın özsel- tümel nitelikleri değil, aynı zamanda tekil nitelikleri olan ilineklere dayanmaktadır. Bununla birlikte bir akıl yürütme modeli olarak, kesin ve zorunlu sonuçlar ortaya koyan tümdengelim paranteze alınarak muhtemel/ zanni sonuçlar ortaya koyan tümevarım öne çıkarılmıştır. Bu gelişmelerden birincisi düşünceyi dile, ikincisi tanımını ilineklere indirgemiş, üçüncüsü ise bilgide öngörülen kesin- zorunlu doğru anlayışın yönünü göreliliğe çevirmiştir.

Düşüncenin temeline duyum ve deneyi koyan mantıkçı pozitivistler, bir önermenin doğru olup olmadığı, o önermenin ilişkin olduğu duyumlara bağlamış, duyumlara ilişkin olmayan önermenin doğru olup olmadığına belirlenmeyeceğini söyleyerek, söz konusu önermeleri anlamsız saymışlardır.²¹ Önermelerin doğruluğunun ölçütü sayılan “doğrulama ilkesi” metafizik, ahlaki ve dini önermeleri olgusal karşılıkları olmadığından dolayı doğrulanamadığı için anlamsız sayarak bilimin dışına koymuştur.²²

Düşüncelerinin temeline pozitif olguları ve onlardan elde edilen duyuları koyan Mantıkçı pozitivistler, kavramları metafiziğe kapı araladığı gerekçesiyle reddetmiş, anlamın zihindeki kavramda değil, dildeki kelimelerde ve bunlardan oluşan cümlelerde olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle, Mantıkçı pozitivistlerin elinde

¹⁹ Hüseyin Batuhan, “Giriş”, Teo Grünberg, *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1970, s. VI.

²⁰ Bkz. Whitehead, Alfred N.-Bertrand Russell, *Principia Mathematica I-III*, Cambridge University Press, Cambridge 1913.

²¹ A. J. Ayer, *Dil Doğruluk ve Mantık*, çev: Vehbi Hacıcadıroğlu, Metis Yayınları, İstanbul 1998, s. 9.

²² L. Wittgenstein, *Tractatus Logico Philosophicus*, Translated by, Pears, M c Guinness, Routledge, London 1974, 6/ 53.

gelişen modern mantık, klasik mantığın aksine kavram konusunu atlayarak önermeden başlamaktadır.

Anlamı zihinden dile indirgeyen, felsefenin görevinin olgusal dünyada karşılığı olmayan metafizik düşünceyi üretmek değil, bilimin sonuçlarını analiz etmek olduğunu söyleyen mantıkçı pozitivistlerin kırılma noktasının, bir başka Mantıkçı pozitivist olan K. Popper'la başladığını söyleyebiliriz. Popper, tümevarım ilkesinin kesin sonuçlar vermediğinden hareketle, düşüncelerin hiçbir zaman deneysel olarak doğrulanamayacağını, aksine yanlışlanabileceğini söyleyerek, “doğrulanabilirlik ilkesi” yerine “yanlışlanabilirlik ilkesi”ni getirmiştir.²³

Diğer bir mantıkçı pozitivist olan Moritz Schlick, olguların dünyasında mutlak kesin bilgiye ulaşmanın olanaksız olduğunu öne sürmüştü; Rudolf Carnap, tümevarımsal çıkarımlara dayanan düşüncenin kesinlik değil ancak olasılık/ imkan ifade edebileceğini, Hans Reichenbach ise bilim ve felsefede tümevarım yöntemiyle, kanıtlamaların doğruluğu ya da yanlışlığı değil, ancak olasılık düzeyi belirlenebileceğini söylemiştir.²⁴

Bütün bunlardan sonra mantıkçı pozitivistin önde gelen temsilcilerinden biri olan Wittgenstein, I. dönemindeki katı pozitivist görüşlerinden köklü bir dönüş yaparak, ideal / bilimsel dil anlayışın terk etmiş ve düşüncenin temeline “gündelik dil”i koymuştur. Artık ona göre, olgulara karşılık gelen değil de dilbilgisinin tam olarak aydınlatığı cümle mantık açısından doğru cümledir.²⁵ Wittgenstein'e göre, bir sözü anlamak, onun nasıl kullanıldığını bilmeye bağlıdır. Hatta, bazen cümleyi el- kol hareketleri aktarır. Çünkü anlam, sözlerden jestlere, jestlerden sözlere gidip gelen yaşam biçiminden başka bir şey değildir.²⁶

---

²³ Karl Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, Yapı Kredi Yayınları. çev; İknur Aka, İbrahim Turan, İstanbul 1998, s. 41.

²⁴ Bkz: H. Reichenbach, “Olasılık ve Tümevarım”, çev: Hasan Aydın, www.universite-toplum.org/pdf/pdf_UT_319.pdf, (11. 07. 2009).

²⁵ Ludwig Wittgenstein, *Philosophical Investigation*, Translated by. G.E.M. Anscombe, Basil Blackwell, Oxford, 1958, 7-19-43.

²⁶ Wittgenstein, *age* 327-332.

Gelinen bu noktada denilebilir ki, özcü felsefenin ortaya koyduğu metafizik nitelikli düşünce, kesinlik- nesnellik adına giderek metafizik antinomilere çıkarken, tekillerden hareketle somut olgulara dayanan pozitivist düşünce, dili olguların dünyasına eşitleyip metafiziği eledikten sonra, bilimsel dilden, gündelik dile ve dil oyunlarına doğru giderek, iki değerli mantıktan çok değerli mantığa çıkmaktadır. Bu anlamda, nesnel düşüncenin biri metafizik antinomilere diğeri çok anlamlılığa çıkan iki yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Düşüncenin nesnellik adına girdiği bu iki çıkmaz sokaktan birincisi, nesnel düşüncenin taşıyıcısı olan kavramların dayandığı metafizik temelin gerçekliğini tartışmalı hale getirmiş, ikincisi ise önermenin doğruluğunun garantisi olan mantık ilkelerini, özellikle “üçüncü halin imkansızlığı ilkesi”ni sarsmıştır. Bu ise felsefi düşüncenin “gerçeği olduğu gibi ortaya koyan hakikat mi, yoksa olduğundan farklı bir biçimde ortaya koyan mecaz mı (metafor mu)?” olduğu sorusunu gündeme getirmiştir.

Böylece çok anlamlılığa açılan bütün kapıları kapatarak, zorunlu- evrensel doğrulara ulaşmaya çalışan felsefe, giderek kendi nesnel tabanını da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmamıştır. Felsefenin ulaştığı bu sonuç, aslına bütün düşüncenin bir çeşit metafor olduğu fikrini besleyerek, ileride ortaya çıkabilecek muhtemel bir metaforik felsefenin tohumlarını attığı söylenebilir.

Dil ve Metafor

Özcü felsefe, özün bilgisini veren tümel kavramların her türlü değişimden ve duyuşsal etkilenmişlikten uzak atomik yapılar, söz konusu kavramlardan oluşan tanımların da tümel- zorunlu- doğru yargılar olduğunu kabul etmektedir. Ancak ne kavramları oluşturan zihnin düşünen bireyden tamamen bağımsız olduğunu söylemek; ne de kavramın nesnesinin bütün niteliklerini taşımakta olduğunu kabul etmek mümkündür. Çünkü nesnelere hakkında bilgimiz genişledikçe onların zihindeki karşılıkları olan kavramların içlemi de genişlemektedir. Ayrıca, nesnelere niteliklerinden hangisinin özsel hangisinin ilineksel nitelik olduğunun tespitinde, düşünceyi oluşturan bireyin etkisi olduğu gibi, birey de içerisinde

bulunduğu toplumsal yapıdan tamamen bağımsız değildir.

Örneğin “İnsan akıllı hayvandır” cümlesinde, insana yüklenen akıllılık ve biyolojik canlılık nitelikleri bir tür rasyonel seçimdir. Çünkü “insan” türüne “aklı hayvan” niteliğini yükleyen filozoflar, öncelikle aklın hem her türlü değişimden uzak manevi bir cevher, hem de insanın diğer niteliklerinden üstün bir nitelik olduğunu kabul ederek böyle bir yüklemeyi yapmaktadırlar. Nitekim akli değil de iradeyi temele alanlar, insanın özsel niteliğinin irade olduğunu söylemektedirler. Bu nedenle, “İnsan akıllı hayvandır” önermesi, akılcılar açısından hakikat iradeciler açısından mecazdır.

Hakikat, bir kelimenin konulduğu anlama delalet etmesidir. Örneğin sözü söyleyen “kalem” kelimesiyle “yazı yazmaya özgü alet”i kastetmesi hakikattir.²⁷ Buna karşılık mecaz, kelimenin kendisi için konulan anlamın dışında bir anlama delalet etmesidir. Örneğin “eli uzun” kelimesi, asıl konulduğu anlam olan “uzun el sahibi adam” anlamında değil de “hırsız” anlamında kullanıldığı mecaz olmaktadır.²⁸ Bir başka örnekle açıklayacak olursak, “toprak” kelimesi, kendisi için konulan anlam olan “üzerinde her türlü bitkinin bittiği, kumulu, humuslu gibi çeşitleri olan madde” anlamına delalet edecek şekilde kullanılırsa hakikat, “mezar” anlamına kullanılırsa mecaz olmaktadır.

Buradaki hakikat tanımında dikkat edilmesi gereken husus şudur: Kelimenin anlamını belirleyen, belli ilkelere tabi olan zihinsel kurgu değil, dildeki uzlaşım yapıdır. Çünkü bir dili konuşan topluluk, kelimeler hangi anlamı vermişlerse öncelikle o anlama gelmektedirler. Bu anlamda hakikat, dildeki kelimenin, o dili konuşan toplum tarafından belirlenen anlama karşılık gelmektedir. Mecaz ise kelimenin, toplumun belirlediği anlamın dışında bir anlamda kullanılmasıdır. Bu noktada anlamı belirleyen, onun taşıyıcısı olan dil kulanıdır.

Nitekim bazı filozoflar, düşüncenin dilden bağımsız bir şekilde, soyut zihinsel düzlemde oluşamayacağını, ancak bir dilin ke-

²⁷ Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1909, s. 127.

²⁸ Bilgegil, *age*, s. 130.

limeleriyle oluşabileceğini söylemektedirler.²⁹ Buna göre, akıl dile bağlıdır, çünkü o görevini kelimelerle yapar, kelimeler ona yön verir.³⁰ Bu düşüncüyü savunanlar, nesnel düşüncenin kurallarını belirleyen mantık ilmini de nihayetinde dile dayandığını söylemektedirler. Onlara göre, mantık kurallarını temel klişe cümlelere, yargıların türünü ve değerini ise cümlelerimizin yapısına dayandırarak belirliyoruz; (kavramların) içlemleri ve kaplamaları, özgülük ve ayrımları insan zihninin kuralları gibi geliyor bizlere.....Halbuki her kıyas kelimelerle kurulmaktadır.³¹

Buna göre, soyut düşünceler tasarlamak ve onları ifade etmek, dilden bağımsız bir şekilde zihnin değil dilin insana sağladığı en büyük yarardır. Dünyanın sunduğu görünümünden şu ya da bu yönde bir felsefe yaratmak için kelimelerin belirttiği düşünceleri soyut kılmak gerekmektedir. Gerçek şu ki, felsefedeki yargılamaların çoğu kelimeler üstüne söz oyunlarıdır.³² Düşünce karşısında dilin mutlak anlamda belirleyici olduğunu savunanlar, bütün skolastik çatışmaların kaynağının yine kelimeler olduğunu, nesnelere üstüne tartışıldığı sanılırken aslında kelimeler üstüne tartışıldığını söylemektedirler.³³

Heidegger, dilin asli görevinin ses çıkarma, iştilir biçimde titreşme ve çınlama, durma ve salınmanın yanında konuşulan (canlı) sözlerin anlamını taşıması³⁴ ve söylem olarak varlığı ifşa etmesi olduğunu söylemektedir.³⁵ Ona göre dil, bir ürün (ergon) değil bir etkinliktir (energia) ve konuşmanın toplamıdır.³⁶ Varlığı dilde ifşa eden Heidegger, dilin bir etkinlik olduğunu söyleyerek, anlamın da oluş içerisinde olduğunu söylemektedir. Ona göre, düşünmeyi

²⁹ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi- I*, çev: Muammer Sencer, Say Yay. İstanbul 1997, s. 321.

³⁰ Joseph Vendryes, *Dil ve Düşünce*, çev: Berke Vardar, Yeni İnsan Yayınları. Ankara 1968, s, 23.

³¹ Vendryes, *age*, s, 27.

³² Vendryes, *age*, s, 30.

³³ Vendryes, *age*, s, 33.

³⁴ Martin Heidegger, *"Dilin Doğası"*, İnsan Bilimlerine Prologomena içerisinde, derleyen ve çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları. İstanbul 2002, s. 40.

³⁵ Heidegger, *"Dilin Doğası"*, s. 50.

³⁶ Heidegger, *"Dilin Doğası"*, s. 46.

provoke eden şiir, sözle yakınlık içerisinde ortaya çıkar. Yargı bildiren cümle olan önerme, sözlerin yok olduğu yerde ortaya çıkar. Bu anlamda önerme, düşünenin yolu üzerindeki bir adımdır.³⁷

Heidegger' göre, zihinde tertip edilen düşünce, hakikat değil anlamının bir alt türüdür. Özcü felsefenin ideal bir model olarak gördüğü matematik bile tarihten daha kesin değildir. Kendisiyle ilişkili varlık temellerinin kapsamı bakımından daha dar kapsamlı bir düşünceye karşılık gelmektedir.³⁸ Antikçağda akıl, hakiki varlıklara nüfuz eden ve onları belirleyen biricik kılavuz olarak görülüyor; onun ilkeleri doğrultusunda oluşturulan önerme de hakikatin asli mekanı olarak kabul ediliyordu. Halbuki önerme işaret eden, hüküm veren ve bir anlamı başkalarına ifade eden yorumdur. Önerme ve onu oluşturan kavramların yorumun kılavuzu olarak kabul etmemiz, metodolojik bir ihtiyatın sonucudur.³⁹

Anlamı zihinden dile ve canlı söze indirgeyen filozoflar, nesnel düşünce de dahil dile gelen her düşüncenin bir çeşit yorum olarak kabul etmektedirler. Nitekim Nietzsche, hakikatin bir seyyar metafor ve benzetmeler ordusu olduğunu söyleyecektir.⁴⁰

Nietzsche, dilin düşünce karşısındaki belirleyici konumu ile ilgili daha radikal değerlendirmeler yaparak, anlamın bir dilin kelimelerinde değil dili oluşturan güçte olduğunu söylemektedir. Ona göre dilin başlangıcında hiçbir kaynağı/ varlığı yoktur; aksine dilin kaynağında yaratıcı güç, ardışık imajlar olarak dünyanın üretimi sürecinde farkına varılan sanatçının asli gücüdür.⁴¹ Nietzsche'ye göre insan, eşyanın varlığını varoluşuna benzetererek, atropomorfik bir tarzda ve bir bakım mantık dışı transfer yoluyla oluşturmaktadır. Bu nedenle kavram sadece "metaforun tortusu", "soyutlanarak genişletilen" ve "eşzamanlı olarak sayısız benzer durumlara uyarlanan" bir kelime olarak ortaya çıkan şeydir. Kav-

³⁷ Heidegger, "*Dilin Doğası*", s. 43.

³⁸ Heidegger, "*Anlam ve Yorum*", İnsan Bilimlerine Prolegomena içerisinde, derleyen ve çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları. İstanbul 2002, s. 318.

³⁹ Heidegger, "*Anlam ve Yorum*", s. 319- 320.

⁴⁰ Friedrich Nietzsche, "*Yorum Üzerine*", İnsan Bilimlerine Prolegomena içerisinde, derleyen ve çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları. İstanbul 2002, s. 277.

⁴¹ Alan D. Schrift, "*Dil, Metafor ve Retorik*", İnsan Bilimlerine Prolegomena içerisinde, der. ve çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları. İstanbul 2002, s. 7.

ram, tekil/ bireysel özellikleri görmezlikten gelme süreci içerisinde inşa edilir. Biz doğanın bu tür bir kavrama göre hareket ettiğini varsayarız. Fakta, aslında önce doğa sonra kavram atropomorfiktir. Bireysel olanın atlanması bize kavramı sağlar ve bilimiz onunla başlar. Kavram ise kategorize etme ve sınıflamayla oluşur. Fakat eşyanın özü buna karşılık gelmez.⁴²

Nietzsche, dilin tam anlamıyla bir retorik olduğunu, Platonun dediğinin aksine epistemeyi (doğru bilgiyi) değil doxayı (sanıyı) taşıdığını söyler. Ona göre dil, baştan beri anlama ilişkin mütakabiliyet teorisi ve referans teorisi ile egemen güçler elinde bir illüzyon aracı olarak kullanılmıştır. Aslında kelimelerle şeyler arasında kapatılamaz bir gedik vardır. İnsanın dille yaptığı şey, bir başka dünya yaratmak; bizi, “şeylerin olduklarından daha basit, birbirinden kopuk, her biri kendi başına ve kendisi için varolan varlıklar olarak tahayyül etme” yanlısına sürükleyen bir dünya yaratmaktır.⁴³

Nietzsche, nesnel düşüncenin kurallarını koyan mantık ilmini de gerçeği bulma aracı değil bir çeşit kolaylaştırma aracı olduğunu söylemektedir. Ona göre mantık, iletişim zorunluluğundan dolayı oluşturulan sağlam, yalınlaştırılmış, kesinliğe yetenekli (özdeş olabilen) bir yapının gereğinden doğmuştur. Mantık fiili dünyayı tarafımızdan ortaya konulmuş bir şema aracılığıyla kavrama girişimidir. Dil gibi mantık da gerçek dünyada hiçbir şeye karşılık gelmeyen önkabullere bağlıdır.⁴⁴

Nietzsche, bütün bir gerçekliğin metafor olduğunu, metaforun da gücün elinde oluştuğunu söyleyerek bilgini ontolojik temelini tahrip etmiştir. Bu noktada, düşüncenin zihindeki karşılığı olan kavram gerçekliğe karşılık gelmeyen, reel olanı donduran bir muma, mantık ilkeleri bir çeşit toplumsal kabul, dil bir metafor aracı, dile mahkum olan düşünce de dili kullanan gücün elinde bir çeşit istismar aracı durumundadır. Bu durum sadece nesnel düşüncenin değil metaforun kendisini de temelsiz bırakmaktadır.

⁴² Schrift, *agm*, s. 9.

⁴³ Schrift, *agm*, s. 19.

⁴⁴ Schrift, *agm*, s. 19, 20.

Düşünceyi mantığın değişmez kalıplarından kurtararak özgürleş-tirmeye çalışan düşünürler, onu dil aracılığıyla tekrar gücü belirle-nimine vermektedir. Sonuç olarak, F. Bacon'un "bilgi güçtür" yar-gısı, "güç bilgidir" şeklinde tersyüz edilerek, bilgi gücün elindeki oyuncak haline getirilmiştir.

Nietzsche'nin bu düşünceleri, nesnel düşüncenin ilkelerinden, özdeşlik ilkesinin temelini oluşturan, Parmenides'in "varlık vardır, yokluk yoktur" şeklindeki önermesine tersine çevirerek "yokluk vardır" yargısını gündeme getirmiştir. Düşüncenin temeline yok-luğu koymak, onu oluşun akışında oluşturucunun iradesine teslim etmek, düşüncenin taşıyıcısı olan kelimelerin anlamlarını konu-şurken belirlemek demektir. Bu bizi, değişmez evrensel düşünce-den, her an değişen canlı söze doğru götürmektedir.

Sonuç

Kuşkusuz kelimeler her zaman bir kavrama bağlıdır. Ancak keli-melerin anlama gücü sadece onların nesnel anlamlarıyla sınırla-namaz. Denilebilir ki, kelimelerin anlama bürünmesi ses unsuru ile başlayıp başka birçok anlamı yüklenerek devam etmektedir. An-lam önce canlı bir nefes (boğumsuz ses) olarak çıkmakta, dilin maharetiyle boğumlu sesler halinde harflere bürünmekte, daha sonra ağızdan çıkan kelimeler olarak konuşanın duygusal yükü ile dışarıya çıkmaktadır. Anlamın buraya kadar olan seyri, tamamen canlılık ses unsurudur ve konuşanın muradına bağlıdır. Bu aşama-dan sonra anlam, dildeki kelimelere teslim olarak yazıya dökül-mekte, canlılığını kaybederek dilin yapısına teslim olmaktadır. Bu aşamada anlam, kelimelerin delalet alanlarıyla sınırlanarak, tek anlamlı kelimelerle nesnel bir dil felsefenin (logos), çok anlamlı kelimelerle edebiyatın dili (epos) olmaktadır. Ya da anlam, kelime-lerin delalet alanı dışına çıkarak efsanenin (mitos) dili olmaktadır.

Bunun yanında, yazıya dökülerek dile teslim olan ve delalet çerçevesi belli oranda sınırlan anlam, şiirin dilinde şairin muradı ile birleşerek tekrar çok anlamlı bir alana çıkmaktadır. Bu çok an-lamlılık, müziğin dilinde canlı ses unsuru ile bütünleşerek kelime-lerin kalıplarında taşmakta ruhlara hitap etmektedir. Bu serüvende

anlam, ruhtan gelen sesle kendisini ortaya koymaya başlayıp bir dilsel yapıya teslim olana kadar tamamen metaforiktir. Dile teslim olduktan sonra da kelimelerin delalet çerçevesi içerisinde bazen tek anlamlı kelimelerle rasyonel bir yapı olarak ortaya çıkmakta, bazen de edebiyatın ve mitolojinin diline bürünerek yine metaforik yapıya bürünmektedir. Bundan tekrar sonra ses unsuruna bürünen anlam, müziğin dilinde yeniden canlılığını kazanmakta ve çıktığı kaynağa, yani canlı ses unsuruna dönüşmektedir.

Anlamın bu serüvenine baktığımızda, onun kendisini sadece nesnel bir yapı olarak değil çeşitli metaforik yapılarda ortaya koyduğunu görmekteyiz. Bundan hareketle diyebiliriz ki, gerek nesnel, gerek metafor anlam zihinde tasarlanmakta, daha sonra bir dille formüle edilmektedir. Bir başka deyişle dile gelen her düşüncenin biri zihinde diğeri dilde olmak üzere iki varlık zemini bulunmaktadır. Dilsiz düşünce zihinlere hapsolmek zorunda iken düşüncesiz dil de anlamın buharlaştığı alana dönüşecektir. Nesnellikle çokanlamlılığı birbirini yok eden iki zıt unsur olarak görerek, nesnellik adına dildeki çok anlamlılığı yok etmek, onun zenginliğini kaldırmak, çeşitliliğini yok ederek tek tip düşünceye mahkum etmektir. Diğer yandan, çokanlamlılık adına nesnellığı yok aymak, hem dili hem de düşünceyi keyfi bir alana terk etmektir. Halbuki, düşüncenin evi olan dil, canlı ses unsurundan yapısal unsurlarına kadar her türlü anlamın mekanı durumundadır.

From Thought to Language, Philosophy and Metaphor

Citation/©: Ayık, Hasan, (2009). From Thought to Language, Philosophy and Metaphor, Milet ve Nihal, 6 (1), 55-73.

Abstract: Metaphor in terms of relations we can divide the philosophers two line. First line accept that, objective thought must be in accordance with the principles of logic, not be regarded as a philosophical metaphor thoughts. The second line accept that, all the opinions expressed by saying that the objective reality of the metaphor are the basic set. In this article we will try to evaluate the dialectical relationship between objective thought end the metaphor.

Key Words: Essentialist Philosophy, Objective Thought, Metaphor, Concept, Language.
